

שמעון לווה מראובן חמשת אלפים דולר בשני ערבים, לזמן פירעון של ששה חודשים. ביום הפירעון הגיע שמעון הלווה לראובן המלווה כשהכסף בידו, וביקש להאריך את זמן ההלוואה בחודש נוסף. ראובן הסכים, בתנאי ששמעון יוסיף עוד ערב בנוסף לקודמים, וכך עשה. עתה שמעון פשט רגל, ואינו יכול להחזיר את ההלוואה. פונה ראובן לערבים, שישלמו את החוב, והם מסרבים בטענות שונות. מה דין תשלומי הערבים?

- א. פירוט טענות הצדדים
- ב. האם הארכת נחשבת כהלוואה חדשה?
- ג. שייכות הערב לזמן ההלוואה
- ד. מחנה אפרים: קבלת מעות או קבלת הנאה
- ה. משך השעבוד בערבות ללא תנאי
- ו. חתימת הערבים על שטר "בלנקו"
- ז. דין ערב קבלן לפי נתונים אלו
- ח. כוח טענת ערבות בטעות
- ט. הארכת זמן להלוואה – שעת מתן מעות
- י. ערבות כתנאי להשאת ההלוואה בתוקף
- יא. חלוקת כמה ערבים בחוב יחיד
- יב. סיכום ומסקנות

הערה: הדברים נכתבו לצורך לימוד, ובשום אופן לא להלכה

א. פירוט טענות הצדדים

טענת התובע פשוטה וברורה: אתם ערבתם על חובו של שמעון, ואין אפשרות לגבות משמעון – אי"כ השתעבדתם להלוואה זו ועליכם לשלם.

ד פ י - ע י ו ן

ב

טענת הנתבעים היא שאינם חייבים לשלם, מהטעמים הבאים :

- **טענת שני הערבים הראשונים**: הארכת זמן ההלוואה אינה אלא **הלוואה חדשה**, שעליה מעולם לא השתעבדנו.
- **טענה נוספת של שני הערבים הראשונים**: אפילו אם זו אותה הלוואה – ערבותינו היתה למשך הזמן הראשון (שהוא ששה חודשים), ומעשה המלווה להארכת הזמן אינו מחייבנו.
- **טענת הערב השלישי**: אין שעבודי להלוואה זו אלא **מקח טעות**, כיוון שלפי דברי הערבים הראשונים – הם לא השתעבדו. א"כ אני בוודאי לא השתעבדתי על דעת להיות **ערב יחיד**.
- **טענה נוספת של הערב השלישי**: אם ההלוואה הקודמת נמשכת, כפי שטוען התובע לערבים הראשונים – א"כ אני נקרא "**ערב לאחר מתן מעות**", ממילא אין לי דין ערב כלל.
- **וטענה אחרונה של הערב השלישי**: אפילו אם אין זה מקח טעות, ואני נקרא ערב – אין ערבותי אלא על שליש ההלוואה, ואי אפשר לחייבני יותר מזה.

ב. האם הארכה נחשבת כהלוואה חדשה?

טענתם הראשונה של הערבים היתה, שלאחר ההארכה יש כאן הלוואה חדשה.

אילו היה המקרה שהמלווה קיבל בידו את מעות הפירעון **וחזר והלווה** – בזה היה הדין פשוט שהחוב הראשון נפרע, ומעתה נחשב כהלוואה חדשה, והערבים הראשונים היו נפטרים. אלא שבענייננו הרי ראובן המלווה **עדיין לא זכה במעות**, כיוון שנשארו בידי שמעון הלווה. א"כ אין זה נחשב כפירעון החוב הראשון.

אמנם אולי יש מקום לדון לפי ה**נתיבות המשפט** (סימן שד"מ-א), שלשיטתו אם הלווה מייחד מעות לפירעון החוב – נעשים המעות של המלווה, ויסוד השיטה הוא, שאין צורך במעשה קניין לפירעון, אלא מספיק שהמלווה מתרצה – בזה קנה את המעות, ללא צורך במעשה קניין.

א"כ בענייננו ששמעון הלווה בא ומעותיו בידו – לפי הנתיבות המשפט, לכאורה, נחשב הדבר כפירעון והלוואה חדשה, ובינתיים כבר נפקע שעבוד הערבים הראשונים.

אלא שיש לדחות מהטעמים הבאים :

ד פ י - ע י ו ן

- דברי הנתיבות המשפט הללו **אינם מוסכמים**, יעויין ברא"ש (בשו"ת כלל ע"ט-יא), **ברשב"א** (במסכת קידושין דף ז:), ו**בגרע"ק איגר** (בשו"ת סימן ר"ג). ובפרט שהנתיבות המשפט עצמו (סימן קצ"ט) מביא טעם אחר לדין זה.
- דברי הנתיבות המשפט הם דווקא **כשהלווה רוצה** להחשיב את המעות שהכין **כפירעון ההלוואה**, וכל מה שחסר הוא רק מעשה קניין – בזה חידש הנתיבות המשפט שאם בא ומעותיו בידו – התרצות המלווה מספיקה גם ללא מעשה קניין. אבל בענייננו – כל מגמתו של הלווה היא **שהמעות יישארו בידו**, ורק אם המלווה לא יתרצה, אז יתנם לפירעון, באופן זה **גם לדברי הנתיבות המשפט המלווה עדיין לא זכה במעות**.

ג. שייכות הערב לזמן ההלוואה

הטענה השנייה של הערבים הראשונים, שלא התחייבו על זמן התוספת – היא בעצם וויכוח שיש בין המלווה לערבים הראשונים, **לגבי מה התחייבו הערבים**, ואפשר להבין שני סוגי התחייבות:

- **התחייבות לגבי חובו של המלווה**, דהיינו כל זמן שיהיה, בלי קשר לזמנים. ולכן אם היתה הארכה – הערבים נשארו משועבדים להלוואה זו. או:
- **שעבוד לזמן** שנקבע בשעת ההלוואה. ולכן הארכה אינה מחייבת עוד את הערבים.

ננסה למצוא סימוכין לצדדים אלו במפרשים דלהלן.

ד. מחנה אפרים: קבלת מעות או קבלת הנאה

המחנה אפרים (בהלכות ריבית, סימן י"א) הראה **מחלוקת ראשונים** מהי **סיבת החיוב** של הערב:

- **שיטת הרא"ש והטור**: הערב נחשב כאילו **קיבל בעצמו את המעות**.
- **שיטת רוב הראשונים**: הערב משועבד **מחמת ההנאה שנעשה רצונו** (ולא אומרים שקיבל את המעות עצמן אלא רק הנאה בגלל קבלת הלווה מחמתו).

א"כ אולי נאמר שלפי הרא"ש והטור **ישנה זהות בין הערב ללווה**, ולכן השתעבדותו של הערב **אינה תלויה בזמן**. ולפי שאר הראשונים – שעבוד הערב הוא נפרד מההלוואה, ולכן השתעבד עד הזמן שקבעו בתחילה.

ד פ י - ע י ו ן

T

ולכן גם בענייננו – טענת הערבים להפריך את שעבודם לאחר הזמן הראשון – תהיה תלויה במחלוקת הראשונים הנ"ל, שלפי הרא"ש והטור – **נשארו הערבים בשעבודם** להלוואה זו, ולפי השאר – **פקעה התחייבותם** להלוואה זו.

ואפשר לדחות, שהרי מוכח בעליל שאפילו לפי הרא"ש והטור **זהות הערב ללווה אינה לכל דבר**. למשל לעניין **כניסה לביתו למשכנו**, כנלמד **בשולחן ערוך** (בסימן צ"ז-יד), שלביתו של לווה **אסור** להיכנס לצורך משכון, ואילו לביתו של ערב (רגיל, למעט ערב קבלן) – **מותר**. א"כ אולי גם לדעת הרא"ש והטור (שיש זהות בין הלווה לערב) – אין הזהות יוצרת שעבוד מעבר לזמן שקבעו בתחילה.

ה. משך השעבוד בערבות ללא תנאי

דרך אחרת להתייחס למקרה שבענייננו, הוא לפי דברי **הש"ך** (בסימן קל"א-ג), שערב רשאי להתנות בשעת הערבות שאינו **משתעבד אלא עד זמן מסוים**.

לפי דברי הש"ך – מהו תחום השתעבדותו של הערב במקרה שלא ניצל את זכותו, **ולא התנה על משך זמן השתעבדותו**? אפשר לחשוב על שתי אפשרויות השתעבדות:

- **אין מגבלת זמן**, כיוון שהערב לא נכנס למגבלה זו. וקביעת הזמן שייך רק ליחסי מלווה-לווה בלבד. או:
- השתעבדותו היא עד הזמן שנקבע בתחילה בין המלווה ללווה.

והמתבונן בשתי אפשרויות אלו – יכול לקשרן לבעיה שבענייננו (אם הערב משתעבד ללא מגבלת זמן, או שהשעבוד הוא רק עד הזמן שנקבע מתחילה). ועתה עלינו להביא ראיות לאפשרויות אלו.

ובשולחן ערוך (סימן קל"א-ד) דן לגבי ערב שהתרה במלווה לקראת תום תקופת ההלוואה, שלא ימשיך ויאריך את ההלוואה, ואחרת – ייפטר הערב מהלוואה זו, והמלווה לא שעה לו אלא האריך את הזמן ללווה – הדין הוא **שאין הערב נפטר בכך** (ואין צריך לומר בערב קבלן) וכו'.

וברמ"א הוסיף: ויש חולקים בזה.

המקור לדעת השולחן ערוך הוא **הרמב"ן**, ומוכח מדעתו (שלמרות התערבותו והשתדלותו של הערב – לא השתנה שעבודו) שזמן הפירעון הוא הסכם בין הלווה למלווה ואינו נוגע כלל לשיעבוד הערב.

ד פ י - ע י ו ן

ה

ואילו בהבנת דעת הרמ"א יש שני צדדי פירוש באחרונים :

- דעת **ביאור הגר"א** (סימן קל"ד-ה, וכן דעת המהרש"ך שהובא בפתחי תשובה) הערב נפטר מערבותו, הואיל והתרה במלווה, מעתה המלווה הוא זה שהפסיד לעצמו [אם ננתח את דבריו – יוצא שבעיקרון שעבוד הערב – אין וויכוח עם הרמב"ן, שאין מגבלה בזמן. רק שיש נושא חדש הנקרא "התראה" המועיל לפטור את הערב].
- דעת **החכם צבי** (בשו"ת סימן נ"א, הובא בפתחי תשובה סימן קל"א) שהערב נפטר משעבודו אפילו אם לא התרה במלווה, כיוון שנגמר זמן חיובו.

ובענייננו יוצא שלפי דעת הרמב"ן (והשולחן ערוך, שהערב לא נפטר גם לאחר התראתו במלווה) **נשארו הערבים משועבדים** גם לאחר הארכת זמן הפירעון. לפי דעת **הגר"א** (והרמ"א, שהערב לא נפטר בגלל שפסק שעבודו, אלא מסיבה אחרת) **גם הדין כן**. ורק לפי דעת **החכם צבי** (והרמ"א, שפסק שעבוד הערב) – **נפטרו הערבים משעבודם** להלוואה לאחר שעבר הזמן הראשון.

1. חתימת הערבים על שטר "בלנקו"

יש להעיר, שלפי פסק החכם צבי (לפטור את הערבים לאחר ההארכה) יש מקום לברר מה הדין במקרה שהערבים חתמו על שטר החוב לפני שנכתבו בו פרטי ההלוואה **וזמן הפרעון** (אופן הנקרא "חתימה בלנקו", כלומר חתימה על שטר ריק, שפרטיו ימולאו רק מאוחר יותר) **[ואין אנו נכנסים לשאלה אם חתימה כזאת מחייבת, שהרי ההתחייבות היא על דבר שאינו קצוב, ויש בזה אריכות, ויש מי שמכשיר. ועיין בהגהות הגרע"ק איגר (בשולחן ערוך סימן קל"א-ג) ובסמ"ע (סימן קל"א-כה)]**, ואח"כ נכתב שטר החוב הכולל את זמן הפירעון, ולבסוף האריך המלווה את זמן ההלוואה.

לכאורה נראה מפסק החכם צבי, מדוע אין ערב משתעבד יותר מהזמן הראשון – זה בגלל שאנו אומדים **שיותר מזה לא רצה להשתעבד**, וממילא במקרה זה – שנראה שלא היה לערב אכפת להתייחס לזמן השעבוד – ניתן לומר **שהערב משתעבד גם בהארכת הזמן**.

ויותר נראה לצד שני, שכל שעבודו של הערב הוא על ההלוואה **שתיעשה בשטר זה**, ואין שעבוד יותר מזה. וכשם שלגבי סכום ההלוואה פשוט וברור שהערב לא משתעבד יותר מאשר נכתב בשטר החוב, אע"פ שמתחילה לא הקפיד בדבר, הוא הדין גם לעניין זמן ההלוואה.

ד פ י - ע י ו ן

1

ז. דין ערב קבלן לפי נתונים אלו

ויש לדייק בדברי השולחן ערוך שלמדנו לעיל, שדינו של הרמב"ן (שהערב משועבד גם כשהמלווה האריך את זמן ההלוואה) נכון בערב רגיל, **וכל שכן בערב קבלן**. א"כ כשהרמ"א חולק – האם מחלוקתו כוללת גם ערב קבלן, ונאמר לכאורה בדעת הרמ"א שאם עבר זמן הפירעון – גם שעבודו של הערב קבלן פקע?

והחכם צבי (שם) הוסיף, שבערב קבלן שדינו כלווה – הדין ששיעבוד הערב קבלן קיים אף בעבר זמן הפירעון.

[ולכאורה יש להקשות על דברי החכם צבי, שהרי השוואת הערב קבלן ללווה היא על בסיס אחר, כדלקמן:

צורת השעבוד: דין ערב קבלן כדין לווה פירושו שצורת השתעבדותו בתורת ערב נגדר לווה. אבל אנו הרי דנים על זמן הפירעון, וכאשר עבר זמן הפירעון – כבר אינו ערב, וממילא כבר אין דינו לווה.

תוצאת הערבות: כתבו הרשב"א (במסכת בבא מציעא דף ע"א:): והרמב"ן (בתשובות המיוחסות סימן רכ"ג) שהערב קבלן נחשב כאילו הוא הלווה ולווה לאחר שפרע את ההלוואה במקום הלווה. אבל כל עוד לא שילם – אין הוא נחשב כלווה עצמו. א"כ כאשר אנו דנים על הזמן שעד הפירעון – א"כ בהגיע זמן הפירעון נפקע שעבודו, ויותר לא ייחשב כלווה, א"כ אין מקום להשוואת הערב ללווה לענין הארכת זמן ההלוואה.
א"כ דברי החכם צבי צריכים בירור].

ולפי דברי הגר"א (שהערב נפטר מערבותו לאחר ההארכה, הואיל והתרה במלווה, ומעתה המלווה הוא זה שהפסיד לעצמו) – ההבנה מדוע לפטור את הערב (הרגיל) היא, שכיוון שאילו היה המלווה מקבל את התראתו של הערב – היה מציל את ממונו, א"כ הוא זה שהפסיד לעצמו, וממילא אין הארכת הזמן מחייבת את הערב. כל זה בערב רגיל.

אבל בערב קבלן – אין משמעות להתראה, שהרי המלווה יכול לגבות תחילה מהערב ולא מהלווה, ובזה שלא גבה מהלווה לא הפסיד כלום לעצמו. לכן **ערבות הערב קבלן קיימת גם לאחר הארכת הזמן**.

ד פ י - ע י ו ן

ולפי זה בענייננו – לכאורה, אם הערבים הם ערבים קבלנים, נמצא לפי כולם ערבות הראשונים קיימת גם בהארכת זמן ההלוואה (לפי הרמב"ן – כיוון שזמן הפירעון אינו שייך לערב, לפי החכם צבי – לפי שדין הערב כדין הלווה, ולפי הגר"א – כיוון שהמלווה לא הפסיד לעצמו).

אלא שהמקרה שבענייננו שונה בגלל ששמעון הלווה בא כשהכסף בידו. דבר זה גורם לכמה שינויים בהלכה, כדלקמן:

- **דברי השולחן ערוך** (בסימן קכ"ט-טו) שבמקרה שהלווה רוצה לפרוע את החוב – אפילו בערב קבלן גובים מהלווה תחילה. ובעצם חוזר דין הערב קבלן להיות כערב רגיל.
- **דברי הרמ"א** (בהמשך סימן קל"א-ד) שאם הלווה היה מוכן ליתן למלווה מעותיו, והערב שלח אחריו שיבוא לקבלם ולא רצה, ואח"כ נאבד החוב – הערב פטור. וביאר הגר"א (בסימן קל"א-ו) שכאן יודו כולם שהערב פטור כיוון שהמלווה הפסיד לעצמו (ובערוך השולחן סימן קל"א-ד כתב שדין זה נכון גם לערב קבלן).

נמצא שבענייננו ששמעון הלווה בא ומעותיו בידו, ומוכן לפרוע (אם ראובן המלווה ירצה לקבל) – א"כ לפי כולם – ובכל סוגי הערבים – אם החליט ראובן להאריך את ההלוואה, הערבים פטורים מהשתעבדותם, שנחשב הדבר שראובן המלווה הפסיד לעצמו.

ח. כוח טענת ערבות בטעות

הבה נתייחס לטענתו של הערב השלישי, שללא שני הערבים הראשונים יוצא שנשאר יחידי, והרי זה מקח טעות, כיוון שלא נהיה ערב על דעת כן.

והנה נושא זה, של ערבות בטעות, מקורו בתשובות הרמ"א (סימן ל"ג, וכן עסק בזה בכנסת הגדולה סימן קכ"ט) שכתב שלווה אינו מחויב לגלות לערב לאיזה עניין הוא לווה את המעות. אולם זכותו של הערב להניח שהלוואה זו היא לצורך רגיל (כלומר שאינה חריגה באופן שיש "אומדנא דמוכח" שאילו היה יודע את מטרתה – לא היה נעשה עליה ערב). ואם אכן יתברר אחרת – הרי זו ערבות בטעות ואינו צריך לפרוע כערב.

מצד שני – כמובן שטענת "ערבות בטעות" אינה טענה גורפת, ובוודאי שצריך להתחשב בנקודות הבאות:

- **הלוואה על פיו:** הואיל והמלווה הוציא הוצאות מחמת ערבותו של הערב, ומחמתו נחסר מעות – אולי לא תועיל טענת הערב למקח טעות.

ד פ י - ע י ו ן

ח

- **אפשרות בירור:** במקרה שהערב יכול היה לברר את העניין עוד לפני שהסכים לערוב – אולי לא תועיל טענתו למקח טעות.

ובענייננו – נראה שהמלווה אשם לא פחות מהערב, שהרי **המלווה הוא זה שהציע** להוסיף ערב שלישי. ויותר מכך – אדרבה, הערב הוא זה שסמך על המלווה שמקבלו בתור ערב שלישי, ולא בתור ערב יחיד. א"כ נראה, לכאורה, ש**טענת הערב השלישי לערבות בטעות** – **מועילה**.

[והיו שהציעו כמה טענות אחרות השייכות לתחום מקח טעות:

-טענת הערב שכשיש עוד ערבים ממילא יש פחות סיכון שיגבו ממנו (יעוין בפתחי חושן הלוואה פרק י"ד (הערה נ"א) שעוסק בסברה זו).

-טענת הערב שכשיש עוד ערבים – יש ללווה יותר מורא להתחמק מלשלם, כיוון שאי תשלום גורם לתרעומת מצד יותר אנשים. ולכן ההתחייבות של הערב היתה רק על דעת זו. ועוד כיוצא בזה. ונלענ"ד לומר, שלא כל סברה מהווה "ערבות בטעות", ויש להתייחס רק לדברים שחילוקם ידוע. וצריך עיון בגדרים אלן].

ט. הארכת זמן להלוואה – שעת מתן מעות

טענתו הנוספת של הערב השלישי היתה שהוספת חתימתו בשלב הארכת זמן ההלוואה נקראת "ערבות לאחר מתן מעות". וכידוע – ערב לאחר מתן מעות אינו ערב בלא קניין, מהטעם שחסר התנאי שהופך אותו לערב, שהוא ההנאה שהמלווה הוציא מעות על פיו.

- יסוד הדבר** הוא בחקירה איך מוגדרת "הארכת זמן להלוואה", ויש בזה שתי אפשרויות:
- יש בזה רק שינוי תנאי ההלוואה הקיימת. או:
 - יש בזה כעין זקיפת מילווה, שהוא הלוואה מחדש, כאילו פרע וחזר ולווה.

ונראה, לכאורה, שיש בזה מחלוקת ראשונים:

- **הרמב"ם** (בהלכות מלווה ולווה ו-ג) כתב לגבי מלווה שתבע חובו ואמר לו הלווה: דור בחצירי עד שאחזירי לך חובך – הרי זה **אבק ריבית**, לפי שלא קצץ בשעת הלוואה (פירוש: הואיל ולא היה בשעת מתן מעות – אין זו ריבית קצוצה אלא רק אבק ריבית).
- **הראב"ד** (בהשגות, שם) כתב שהרווחת הזמן מחמת מגורים אלו – הרי זה **כשעת מתן מעות** (פירוש: ולכן יש בזה ריבית קצוצה).

ט ד פ י - ע י ו ן

אמנם בדברי הגר"ח (שדבריו הובאו בקובץ **שיעורים** למסכת בבא מציעא דף ע"א, ובברכת **שמואל** קידושין סימן ד' ובזכרון **שמואל** סימן מ"ח) מובא שהרמב"ם מודה שהארכת זמן ההלוואה הרי הוא כשעת מתן מעות [נדברי הגר"ח אינם כדין השולחן ערוך (סימן קל"א-ד) שלמדנו לעיל, ששעבוד הערבים לא פקע לאחר הארכת זמן ההלוואה (והגר"א שפטר – הרי זה מסיבות אחרות)].

אלא שנראה שלא כן דעת המפרשים השונים :

- **הרמ"א** (בשולחן ערוך אבן העזר סימן כ"ט-ב) הביא את דינו של **הרשב"א** (בתשובה) שאדם שקידש בהרווחת זמן מילווה – **אינה מקודשת**. ובאר **החלקת מחוקק** (אבן העזר סימן כ"ט-ה) בדעת הרשב"א, שכשם שהערב אינו מתחייב בעניין זה (ובפשטות – כוונתו שאין זה כשעת מתן מעות) – כך אינו מועיל גם לקידושין.
- **באבני מילואים** (סימן כ"ט-ז) באר בדעת הרשב"א, שאפילו אם הרווחת זמן נחשבת כחיסרון ממון, אבל לדין ערב נדרש **חיסרון ממון בפועל**, ולכן לעניין ערב – אין זה כשעת מתן מעות.
- **בבית מאיר** (סימן כ"ט) ו**בכסף קדשים** (בהגהת שולחן ערוך חושן משפט סימן קכ"ט-א) כתבו שהנאת הרווחת זמן ההלוואה – **אינה נחשבת הנאה לדין ערב**.
- **החכם צבי** (בתשובה נ"א, שלמדנו לעיל שסובר ששיעבוד הערב קיים רק עד זמן הפירעון שנקבע בשעת ההלוואה) מוסיף שאף **אם הערב יסכים כעת להארכת זמן ההלוואה** – לא מועילה הסכמתו, כיוון שנחשב **"ערב לאחר מתן מעות"**.

יוצא בענייננו שאי אפשר לחייב את הערב השלישי, שלפי הרשב"א לאחר ההארכה אינו נחשב כלל כערב (או כבאור החכם צבי וכסף הקדשים, שהרי זה ערב לאחר מתן מעות, או כאבני מילואים ובית מאיר, שזמן מתן מעות שכזה לא מועיל בערב).

י. ערבות כתנאי להשארת ההלוואה בתוקף

יש עוד לזון בטענת הערב השלישי (שהוספת חתימתו כסיבה להארכת זמן ההלוואה היא "ערבות לאחר מתן מעות") מזווית ראייה חדשה, שתתבאר בעקבות המקרה הבא (שנכתב בתשובת חזה התנופה, והוא בבית יוסף ובדרכי משה בסימן קכ"ט):

אדם מכר לחבירו בגד. חשש הקונה לקנות בגד זה ללא אחריות, עד שהסכים המוכר להעמיד לו ערב. המכירה היתה מיד, והערב הועמד בפועל כעבור זמן מה. האם נקרא הדבר "ערב לאחר מתן מעות"?

ד פ י - ע י ו ן

7

פוסק חזה התנופה שמציאות זו נקראת "ערב בשעת מתן מעות", הואיל ותחילת הנתנה היתה על דעת הערבות – הרי זה כאילו לא נגמר הדבר עד שהעמיד לו ערב, שהרי לא נתנה לידו אלא בתנאי שיתן לו ערב.

מבואר מדבריו, שאילו לא היה ערב – היה הקונה צריך להחזיר את הבגד, וע"י הערב נשאר הבגד בידו – זו סיבה להיקרא "ערב בשעת מתן מעות".

א"כ גם בענייננו נאמר שאלמלא הערב השלישי – היה נאלץ הלווה לפרוע את ההלוואה, ורק ע"י ערבות הערב נשארו המעות בידו – א"כ נקרא לכך "ערב בשעת מתן מעות".

ואפשר לחלק, שבמקרה של הבגד – כל הקנייה היא רק ע"י ערבות הערב, ונמצא שע"י ערבותו מתקיים ונקנה המקח, ולכן נקרא הדבר "שעת מתן מעות".

אבל בענייננו לא מדובר על קניית מקח אלא על אי הפסקת ההלוואה – מנין לומר שייחשב גם כ"שעת מתן מעות".

וחילוק נוסף, שדווקא במקרה הבגד – הקניין חל על דעת כן – נחשב הדבר כ"שעת מתן מעות", אבל בענייננו – הצטרפות הערב השלישי היא לאחר הקניין, אולי אומרים שנחשב "לאחר מתן מעות".

יא. חלוקת כמה ערבים בחוב יחיד

טענתו האחרונה של הערב השלישי היתה שאין הוא ערב על כל ההלוואה, אלא רק על חלקו היחסי (במקרה שלנו – רק שלישי).

טענה זו תלויה בדין השולחן ערוך (בסימן קל"ב ג-ב ובימין ע"ג) לגבי שני ערבים לאדם אחד, ועתה בא המלווה להיפרע מהערב – רשאי לפרוע מאיזה מהם שירצה. ואם לא היה לאחד מהם כדי החוב – יכול המלווה לחזור ולתבוע מהשני את שאר החוב.

ויש חולקים ואומרים שאם יכול להיפרע – לא יפרע מאחד מהם הכל.

נמצא שיש מחלוקת בשאלת רמת החלקיות של כמה ערבים על חוב יחיד, כדלקמן:

- דעה א' לומדת שכל אחד ערב על כל החוב.

ד פ י - ע י ו ן

- דעה ב' לומדת שכל אחד ערב רק על חלקו (וגם על ערבות השני, כאשר אין לשני יכולת לשלם את חלקו).

א"כ בענייננו טענתו של הערב השלישי מתאימה לדעה ב' (שערב רק על חלקו היחסי), אבל לדעה א' (שכל אחד ערב על כל החוב) – טענתו של הערב השלישי אינה טענה, ואפשר לגבות ממנו הכל.

[ואם נקשה שדעה זו גופא היא סיבה לטענת "ערבות בטעות", שהרי השולחן ערוך (בסימן קל"ב-ד) כתב שאם אחד הערבים פרע את כל החוב למלווה – חוזר ותובע מחבירו את חלקו. אבל בענייננו – שהערבים הראשונים פטורים – יוצא שלמעשה הוא יצטרך לשלם הכל, ועל דעת כן לא נשתעבד. וא"כ הוי "ערבות בטעות", כפי שלמדנו לעיל.

אלא שאפשרות זו (לחזור ולתבוע את שאר הערבים) אמנם ננקטת ע"י הש"ך (סימן ע"ז) והנתיבות המשפט (סימן קל"ב-ג), אבל יש דעות החולקות (של המבי"ט ושל הקצות החושן סימן ע"ז-ז), שמאחר והערב שילם עבור חיוב עצמו – אינו יכול לתבוע את שאר הערבים].

ובשורה תחתונה: הערבים הראשונים בוודאי יצאו מחיובם, והערב השלישי – ספק אם נחשב ערב, ואפילו אם כן – ספק אם ערב רק על חלקו.

יב. סיכום ומסקנות

הלוואה בשני ערבים, והארכתה (כשהלווה בא להאריך ומחזיק את כסף הפירעון בידו, אם יידרש להשיב) בערב נוסף – אם אפשר לתבוע תשלום מהערבים – נדונו הנקודות הבאות:

- הערבים הראשונים טוענים לפטור, כי יש בהארכה משום הלוואה חדשה. אלא שאין העברת מעות. לפי הנתיבות המשפט – ייחוד מעות לפירעון כמוהו כפירעון. ויש חולקים. ויש מקום עוד לדחות, שהרי מגמת הלווה לא להחזיר אלא להחזיק בידו לתקופה נוספת, ובזה לא אמר הנתיבות המשפט שהוי פירעון.
- לבירור מהות הנתיבות הערבים – על החוב או על פרטיו – ניסינו לתלות במחלוקת ראשונים המובאת במחנה אפרים, שדעת הרא"ש והטור להחשיב את הערב כאילו קיבל את המעות, ודעת שאר הראשונים להחשיב את הערב כנהנה מחמת שנעשה רצונו. ואפשר לדחות, שהזהות בין הערב ללווה אינה לכל דבר.
- דרך אחרת היא עפ"י הש"ך שערב רשאי להתנות ערבותו למשך זמן. ונדייק שאם לא עשה זאת – אין מגבלת זמן, או המגבלה היא עד לתאריך הראשון שבשטר. ואלו שתי האפשרויות שבענייננו.

ד פ י - ע י ו ן

יב

- ובשולחן ערוך בשם הרמב"ן, ערב שהתרה במלווה שלא להמשיך את ההלוואה, והלה כן המשיך – לא נפטר הערב. וברמ"א: יש חולקים. ביארוהו הגר"א (שהערב משועבד, אבל המלווה הפסיד אנפשיה) והחכם צבי (שהערב פטור כיוון שנגמר שעבודו).
- לפי החכם צבי, בשטר "בלנקו" (שנחתם ריק, לפני שמולאו פרטי ההלוואה) – לכאורה יודה שאין מגבלת זמן, אבל מסתבר שלא התחייב יותר משטר זה, ולא על ההארכה.
- ובערב קבלן – לכל הפוסקים שעבוד הערבים הראשונים קיימת להמשך ההלוואה (לפי הרמב"ן – כיוון שזמן הפירעון אינו שייך לערב, לפי החכם צבי – לפי שדין הערב כדין הלווה, ולפי הגר"א – כיוון שהמלווה לא הפסיד לעצמו). אלא שלפי השו"ע כשהמלווה עומד לפרוע – חוזר דין הערב קבלן להיות כערב רגיל, וביאר הגר"א שהמלווה הפסיד לעצמו.
- טענת הערב השלישי לערבות בטעות מקורה בשו"ת הרמ"א, וכאן הערב סמך על המלווה – לכאורה טענתו שייכת.
- טענה ל"ערב לאחר מתן מעות" תלויה, לכאורה, במחלוקת הרמב"ם והראב"ד בעניין הרווחת זמן מחמת מגורים בחצרו (וידועה דעת הגר"ח בקובץ שיעורים ובברכת שמואל שהרמב"ם מודה לראב"ד).
- הרשב"א מביא שקידש בהרווחת זמן – אינה מקודשת. ובאר חלקת מחוקק שדומה לערב שאינו מתחייב בכה"ג כשעת מתן מעות. ובאבני מילואים טען שבערב נדרש חיסרון ממון בפועל.
- בבית מאיר ובכסף קדשים כתבו שהנאת הרווחת זמן ההלוואה – אינה נחשבת הנאה לדין ערב.
- לפי החכם צבי – לא תועיל הסכמת הערב להארכת זמן, דנחשב כלאחר מתן מעות.
- לפי חזה התנופה יוצא, שבמקרה שהלווה היה נאלץ לפרוע את ההלוואה, ורק ע"י ערבות הערב השלישי נשארו המעות בידו – א"כ נקרא לכך "ערב בשעת מתן מעות". ואפשר לחלק, שכשמדובר על אי הפסקת ההלוואה לא חידש, וכן כשחתימת הערב היא לאחר הקניין – נחשב לאחר מתן מעות.
- טענת הערב השלישי שערב רק על חלקו יחסי בהלוואה תלויה בשתי דעות בשולחן ערוך, ובמקרה שאחד הערבים פרע את חלקו וחלק חבריו – יכול לחזור ולתבוע את שאר הערבים. אבל בענייננו – נחלקו האחרונים אם יכול לתבוע את השאר.
- ובשורה תחתונה: הערבים הראשונים בוודאי יצאו מחיובם, והערב השלישי – ספק אם נחשב ערב, ואפילו אם כן – ספק אם ערב רק על חלקו.